

RUS KÜLTÜRÜNDEN RUS EDEBİYATINA “USADBA”NIN DEĞİŞEN ÇEHRESİ

(ANTON ÇEHOV’UN “ASMA KATLI EV”İ ÖRNEĞİNDE)

THE CHANGING FEATURE OF “USADBA” FROM RUSSIAN CULTURE TO RUSSIAN LITERATURE

(IN THE CASE OF ANTON CHEKHOV'S “THE HOUSE WITH THE MEZZANINE”)

Eda H. TAN METREŞ*

ÖZ: Rus mimarisinde müstakil yerleşim alanı olarak tanımlanan *usadba* (усадыба), barınmanın ötesinde bir yaşam biçimi olarak kültürel bir olgu kabul edilir. Bünyesindeki park, bahçe, kilise, sarnıç vb. yapılarla soylu kesimin ideal özel yaşama dair görüşlerini biçimlendiren ve yansıtan bu yapılar gündelik yaşamın ve kültürel unsurlarla kuşatılmış manevi değerlerin bir temsilidir. XVIII. yüzyıldan XX. yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdüren *usadba* yaşantısı yalnızca Rus kültürü ve Rusya tarihi özelinde değil, sakinlerinin yaşamlarını yansıtan *soylu yuvası mitiyle* (миф дворянского гнезда) Rus edebiyatı için de önemli bir araştırma addedilir. Bu kapsamda 1990’lı yılların sonunda gerçekleştirilen kültür tarihi ve edebiyat odaklı bilimsel çalışmalar, *usadba* yaşantısını *usadba metni* (усадебный текст) çatısı altında bir araştırma konusu kabul eder. Yöntem bilimsel olarak edebiyat ve kültür tarihinin kesişme noktasına konumlandırılan *usadba metni* Vladimir Toporov ve Yuri Lotman’ın kültürel ve yerel (lokal) metin kavramı temelinde şekillenir. Rusya’yı anlatan kültürel tablonun önemli bir parçası olarak değerlendirilen *usadba* yaşantısı, araştırmacı Vasili Şçukin’in ortaya attığı *usadba metni* sınıflandırması ve XIX.-XX. yüzyıl sınırında *usadba*’yı bir topos olarak değerlendiren Yelena Dmitriyeva, Olga Kuptsova, Tatyana Japlova gibi edebiyat bilimi araştırmacılarının monografi çalışmalarıyla derinlik kazanır. Bu çalışmada kültürel, tarihsel ve toplumsal gelişmelerin etkisiyle farklı dönemlerden geçen *usadba* yaşantısının Rus edebiyatı özelindeki evrilme süreci Anton Çehov’un *Asma Katlı Ev* (Дом с мезонином) eseri örneğinde disiplinlerarası bir yöntemle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Usadba, kültür-edebiyat, *usadba metni*, Çehov, “Asma Katlı Ev”.

ABSTRACT: *Usadba* (усадыба) which is defined as a detached residential area in Russian architecture, is considered a cultural phenomenon as a way of life beyond housing. The park, garden, church, cistern etc. structures which shape and reflect the views of the nobility about the ideal private life, are a representation of daily life and spiritual values surrounded by cultural elements. The *usadba* life, which existed from the 18th century to the beginning of the 20th century, is considered as an important research area not only for Russian culture and Russian history, but also for Russian literature with its noble home myth reflecting the lives of its inhabitants. In this context, cultural history and literature-oriented scientific studies carried out

* Dr. Öğr. Üyesi-Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü/antalya-edahtan@gmail.com (Orcid: 0000-0001-6350-7296)

at the end of the 1990s accept the *usadba* life as a research subject under the roof of the *usadba* text (*усадебный текст*). The *usadba* text, which is methodically positioned at the intersection of literary and cultural history, is shaped on the basis of the cultural and local text concept of Vladimir Toporov and Yury Lotman. The *usadba* life is accepted as an important part of the cultural sphere describing Russia. It gains depth with the classification of the *usadba* text put forward by the researcher Vasily Shchukin and the monographs of literary scholars such as Elena Dmitriyeva, Olga Kuptsova, and Tatyana Japlova who evaluate *usadba* as a topos at the turn of the 19th-20th centuries. In this study, the evolution process of *usadba* life in Russian literature, which has gone through different turns due to cultural, historical, and social developments, is handled with an interdisciplinary method in the case of Anton Chekhov's *The House with the Mezzanine* (*Дом с мезонином*).

Keywords: *Usadba*, culture-literature, *usadba* text, Chekhov, "The House with the Mezzanine".

Giriş

Bünyesindeki park, bahçe, sera, kilise, sarnıç vb. yapılarla soylu kesimin ideal özel yaşama dair görüşlerini biçimlendiren ve yansıtan *usadba*, hane halkına ait bir yaşam kompleksi olarak Rus mimarisinin özgün örnekleri arasında yer alır. *Köyden Kente Geleneksel Rus Evleri* başlıklı çalışmada "yalnızca barınmayı sağlayan bir konut değil, aynı zamanda bir yaşam biçimi" olarak nitelendirilen *usadba*, "soylu malikânesi" alt başlığıyla sunulur (Küçük, 2020: 317). Bu geniş yerleşke içinde ev sahibinin yaşadığı ana bina *konak* (*особняк*) olarak ifade edilir. Söz konusu mekânsal düzlemdeki her bir yapı kendisini ifade eden mitsel bir uzantıya sahiptir.

Usadba, tarihsel süreçle birlikte üzerine yeni anlamlar yüklenen, evrilen bir kavramdır. Araştırmacı Lyudmila İvanova'nın bu konuya dair incelemeleri *usadbanın* hiçbir dönemde tek bir anlama karşılık gelmediği saptamasını ortaya koyar (İvanova, 2001: 9). Bu kavramı etimolojik olarak ele alan kültür bilim uzmanı Lyubov Gorodnova ise *usadbanın* sembolik içeriğini dilbilgisel ve felsefi bağlamda ortaya koyan *bahçenin yazgısının oluşumu* (*устройство сада судьбы*)¹ nitelemesinin kilit bir anlam taşıdığına işaret eder (Gorodnova, 2016). Burada *bahçe* (*сад*) sözcüğü fiziksel ve manevi yönüyle *usadba* yaşamının üçlemesi olarak anılan *konut* (*жилой сад*), *kilise/şapel* (*духовный сад*) ve *park alanı* (*природный сад*)'nı ifade eder. Bu şekilde oluşan *usadba* sözcüğü aile klanının gelecekteki yaşamının şekillenişini ifade eden *yazgı* (*судьба*) ile ilişkilendirilir; bu yaklaşımın temelinde yatan *toprak* ise manevi anlamdaki kalıcılığın dayanağı bir simge kabul edilir (Gorodnova, 2016). Araştırmacı Olga Osadçaya ise *usadbanın* bu bağlamdaki iki önemli niteliğine dikkat çeker: Bunlardan ilki, kurucusunun ve gelecek nesillerden mülk sahiplerinin tahayyülüyle ortaya çıkan, sakinlerinin dünya görüşü ve yaşama dair tecrübeleriyle tamamlanan yaratıcılıktır. İkincisi ise somut toplumsal gerçekliklerde ve maddi nesnelere varlık gösteren hakikat algısıyla bağdaştırılır. Bu iki özellik birlikte ele alındığında *bahçenin yazgısının*

¹ усад — усадить (oturtmak), устроить (kurmak, düzenlemek), садь — сад (bahçe), садьба — судьба (kader). (Gorodnova, 2016).

oluşumu olarak nitelendirilen kilit ifadenin kültürel odağı açığa çıkar (Osadçaya, 2012). Dolayısıyla *usadba* sözcüğünde öne çıkan bu anlamsal bütünlük *bahçe (cad)* sözcüğünün fonetik düzlemi üzerinden aktarılan simgesel anlamla ilişkilidir.

XVIII. yüzyıldan XX. yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdüren *usadba* yaşantısı yalnızca Rus kültürü ve Rusya tarihi özelinde değil, sakinlerinin yaşamlarını yansıtan *soylu yuvası miti*yle Rus edebiyatı için de önemli bir araştırma sahası kabul edilir. Aynı anda hem Avrupa mimarisine ait yenilikleri yansıtır hem Rus toplumsal yaşamının özgünlüğünü vurgulayan *usadbalar*, gündelik yaşamın ve kültürel unsurlarla kuşatılmış manevi değerlerin önemli bir odağı olarak Dmitri Lihaçev, Yuri Lotman, Grigori Sternin, Vasli Şçukin gibi pek çok araştırmacının çalışmalarına konu olur. *Usadbanın* tarihsel süreçteki gelişimini sosyo-kültürel bağlamda ele alan söz konusu incelemeler ışığında oluşturulan bu çalışmada, *usadbanın* Rus kültüründen Rus edebiyatına uzanan seyri irdelenmiş, bu kapsamda öne çıkan Anton Çehov'un *Asma Katlı Ev (Дом с мезонином)* adlı eseri *usadba* yaşantısındaki dönüşümü ortaya koyan yönleriyle ele alınmıştır.

Rus Kültüründen Rus Edebiyatına “Usadba”

Usadba kültürünün ortaya çıkışı, Rus aristokratların devlet bünyesindeki zorunlu görevlerinin kaldırıldığı 1762 yılı kararnamesinin (О вольности дворянства) yürürlüğe konduğu döneme uzanır. Soylu kesimin kendi yurtluğunda aralıksız bir şekilde yaşama fırsatı bulduğu bu süreçte birlikte ülkenin hemen her yerinde bu yaşam kompleksleri oluşturulmaya başlar (Şçukin, 2007: 72). Soyluların zorunlu devlet görevi konusunda özgürlük elde etmeleri, sahip oldukları eğitim ve Batı modeli bir yaşam oluşturma hevesi *usadbaların* sanat ve kültür yuvası olmasına zemin hazırlar. Öte yandan toprak köleliği düzeni üzerinden elde edilen ücretsiz iş gücü bu yaşam komplekslerindeki işleyişe katkıda bulunur. Toprak kölelerinden oluşturulan tiyatro toplulukları vb. etkinlikler, *usadbalarda* öne çıkan resim sanatı, el sanatları, heykeltiricilik vb. Rus sanatının gelişimini sergileyen bir manzara sunar (Küçük, 2020: 317-318).

Usadbadaki gündelik yaşam ve mekânsal bağlamda öne çıkan kültürel oluşum bilhassa XVIII. yüzyılın 60'lı yıllarında derinden hissedilir. Bu dönemde *usadba* mimarisi altın çağını yaşar, *bey konağı* olarak adlandırılan stil bu dönemde ortaya çıkar. Bu yapıların kültürel bir alan olma yolunda sunduğu manzaraya, doğal yaşamla iç içe olma konusu da eklendiğinde içsel bir ikilikten söz edilebilir. Hem Batı hem Rusya odaklı bir yaklaşımın hissedildiği bu süreçte Batı'ya özgü modellere yönelim, beraberinde ideolojik bir programın da hissedildiği özümlemeyi getirir. Tarihsel süreç dikkate alındığında I. Petro döneminde muhafaza edilen *usadba*, daça vb. ikamet yerlerine Almanca isimler verilmesi geleneği² (Knyaz Pavel Petroviç

² I. Petro döneminde, Rusya'da başta askeri ve teknik olmak üzere birçok alanda Alman kültürü yoğun olarak hissedilir, hatta çar bu nedenle suçlanır ve eleştirilere maruz kalır

ve Knyaginya Mariya Fyodorovna'nın ilk ikamet yerleri "Paullust" olarak adlandırılır), XVIII. yüzyılın ikinci yarısında bu yerleşkelere verilen Fransızca isimlerle (Aleksy Kurakin'in Peterburg'daki daçası "Mes Délices" olarak anılır) sürdürülür. XVIII. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla öne çıkan Batı odaklı yaşam biçiminin dokunduğu bir diğer nokta ise usadba bünyesindeki bahçeler olur, zira sebze bahçelerinin yerini Fransız ve Hollanda park modelleri alır. Hemen hemen XIX. yüzyılın sonlarına kadar sürdürülen Fransız park stili, Rusya'ya özgü geleneksel bahçe düzeninin gülünç bulunduğu bir algı yanılsamasıyla kabul görür (Dmitriyeva, 2019: 145). Mihail Saltıkov Şchedrin'in *Poşehonye'deki Eski Yıllar (Пошехонская старина)* adlı eseri bu dönemi yansıması açısından önem taşır. 1812 Vatan Savaşı ile birlikte usadba yaşantısı büyük bir yara alır. Bu süreçte pek çok yurtluk zarar görür ve eski ihtişamlı görünümlerine kavuşmaları mümkün olmadığından mütevazı bir yaşam biçimi oluşmaya başlar. Bunun sonucunda XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde, geçmiş dönemlere kıyasla, usadba yapımında azalma söz konusu olur (Butova vd., 2018: 16, 17).

Geleneksel Rus toplumunda, toprak sahibi aristokratlar ve onlara bağlı yaşayan serflerin oluşturduğu feodal bir düzen mevcuttur. Ancak endüstrileşme ve serfliğin kaldırılması gibi reformlar sonucunda Çarlık Rusyası'nın geleneksel yapısı değişmeye başlar. 1861 yılında gerçekleştirilen toprak reformu ile kaldırılan serflik düzeni usadba kültüründe yeni bir evrenin başlangıcı olur. Toprak beylerinin sınırsız hâkimiyetini ortadan kaldırarak köylü halkı serflikten azat eden bu reformla birlikte toprak tüm toplumsal sınıfların sahip olabileceği bir mala dönüşür. Usadbalar satılıp kiralanabilir hâle getirilir. Şair Konstantin Batyuşkov'un Hantonovo'daki usadbasında bulunan müstemilat binasının bir köylüye satılması bu durumun bir göstergesi kabul edilebilir. Toplumun alışık olduğu değerler sisteminin sarsıldığı bu süreçte ekonomik sermayenin aristokrat sınıftan burjuva sınıfa doğru el değiştirmesi sonucunda aristokrasinin toplumsal yaşamdaki konumu anlamını yitirmeye başlar. İvan Kramskoy'un *Eski Evin Teftişi (Осмотр старого дома)* ve Vasili Maksimov'un *Her Şey Geçmişte Kaldı (Все в прошлом)* adlı tabloları bu sürecin resim sanatındaki örnekleri arasında yer alır (Dmitriyeva, 2019: 148.). Toprak reformu, bu konu özelinde Rus toplumsal yaşamında taban tabana karşıt yeni bir sürece zemin hazırlar.

Usadba kültürünü bir fenomen addeden araştırmacı Olga Bogdanova, bu yaşam biçiminin XVIII. yüzyılın son çeyreğinden toprak reformunun gerçekleştirildiği 1861 yılına kadar varlık gösterdiğine işaret ederek yarım yüzyıllık bir geçmişten söz eder (Bogdanova, 2010: 14-26). Dolayısıyla

(Aydın, 2022: 132, 134, 143, 148, 152, 165, 166, 174). Şair Pyotr Vyazemski'nin "*Kaderimiz ne tuhaftır. Rus (I. Petro) bizi Almanlaştırmaya, Alman (II. Yekaterina) ise bizi tekrar Ruslaştırmaya çalıştı*" sözleri bu durumu özetler niteliktedir (Vyazemski'den akt.: Aydın, 2022: 202).

geçmiş yüzyılın izlerini muhafaza eden tiyatroyu, müziği, okumayı aşılıyarak eskiden kurulmuş düzene kıymet vermeyi öğreten ve ata kültürünün anılarını duvarları ardında taşıyan usadbalar bu yönleriyle aidiyetin ve yuvanın kültürel yaratım rolünü üstlenir. İlerleyen süreçte sosyo-kültürel bağlamdaki yaklaşımlarla orantılı bir biçimde usadba kültürünü yansıtan yaşam biçimi bir taraftan düşüğe uğrarken diğer taraftan konu olduğu edebî eserlerde *usadba metni* (*усаддебный текст*) adı altında kültürel bir olguya dönüşür. Böylelikle usadbalar yalnızca Rus kültürünün ve Rusya tarihinin özgün bir temsili değil, aynı zamanda Rus edebiyatının çarpıcı bir imgesi hâline gelerek bu çerçevede oluşan *soylu yuvası mitinin* ortaya çıkış noktası kabul edilir. V. Şçukin bu mit ekseninde oluşturulan edebî mirası Aleksandr Puşkin'den Anton Çehov'a ve İvan Bunin'e uzanan üç ayrı biçimde değerlendirir: Şiirsellik ve unutulmaya yüz tutma gibi duyguları yansıtan Turgenyev'in kalemi; Gonçarov'un rüya-ataerkillik eksenli aktarımı; hem romantik hem satirik bir anlatım sunan Çehov'un usadba-daça türüne yakın kalemi bu sınıflandırmanın sacayağını oluşturur (Şçukin, 2007: 72).

Usadba metninin bir tarih-edebiyat fenomeni olarak araştırma konusu olması 1990'lı yılların sonuna denk gelir. V. Şçukin'in *Soylu Yuvası Miti. Klasik Rus Edebiyatı Üzerine Jeokültürel Bir İnceleme* (*Миф дворянского гнезда. Геокультурологические исследования по русской классической литературе*) adlı eseri usadba metninin türü, mitsel uzantısı vb. konularda kapsamlı bir çalışma ortaya koyar. Yöntem bilimsel olarak edebiyat ve kültür tarihinin kesişme noktasına konumlandırılan usadba özelindeki yazınbilim, Vladimir Toporov ve Yuri Lotman'ın kültürel ve yerel (lokal) metin kavramı temelinde şekillenir. Mihail Bahtin'e göre ise *ev* ve *bahçe* usadba kültürünün mitsel temelini oluşturur (Bahtin, 2007: 373). Usadba mitini ilham saçıyan bir coşkunluk kaynağı kabul ederek nezaket, güzellik ve asillikle yan yana koyan V. Şçukin, *Soylu Yuvası Miti* adlı çalışmasında bu aktarımlarını bilhassa İ. Turgenyev'in sanatında öne çıkan soylu yuvası imgesiyle bütünleştirir. Şçukin'e göre usadba metninin ortaya çıkışı XVIII. yüzyıla işaret eden *atalardan kalma kadim kütüphane* nitelemesinin yanı sıra farklı dillerde kalın kitaplar, kahramanların sık sık başına geçtiği piyano, çiçekler, çiçek açan ağaçlar, kuşların cıvıltısı, bahçedeki تنها köşeler (bank ve kamariye), eski dönemleri yansıtan mobilyalar (Yekaterina Dönemi gibi), efendilerine sadık hizmetkârlar ve elbette beyaz elbiseler içindeki genç kızların romantik ruh hâlleriyle bütünleşerek bir dönemi simgeleştiren niteliklerden ayrı tutulamaz (Şçukin, 2007: 122). Şçukin bu düşüncesinden hareketle Rusya'ya ait benzersiz bir kültürel tablonun parçası olan usadba yaşantısının edebiyat sahasında yankı bulduğu biçimiyle bir üstmetin kabul edilmesini gerektiğini savunur (Şçukin, 2007: 400). Bir eserin usadba metni olarak sınıflandırılmasını ise şu özellikleri taşıyıp taşıyımamasıyla ilişkilendirir: "1. Eserin içeriğinin usadba miti olarak anılan 'yitirilmiş cennet' olgusuyla ilişkili olması, 2. Usadba kronotopu, insan eliyle hazırlanmış kapalı bir mekânda

huzur ve sükût hâli, 3. Doğa tasvirleri akabinde aktarılan kahramanların ruhsal deneyimleri, izlenimleri ki bunu algılamak kolay olmayacaktır. Üstelik kahramanların olumsuz ruh hâlleri gündelik yaşamın eksiksizliği ve doğanın benzersiz güzelliği ile bir tezat oluşturur, 4. Nostaljik, hüznü bir ruh hâlinin yaratılmasına zemin hazırlayacak melankolik-lirik alt metin, 5. Çoğu defa melodrama dönüşen idil-eleji türlerine yönelim, 6. Yazarın aktarılan dünya üzerindeki egemenliği, yazara ve kahramana ait sözlerin ideolojik ve üslup açısından tek boyutlu oluşu” (Şçukin, 2007: 320). Şçukin’in sınıflandırmasında ortaya konan usadba metninin özellikleri XIX.-XX yüzyıl sınırında genel itibarıyla usadbayı bir topos olarak değerlendiren Yelena Dmitriyeva, Olga Kuptsova, Tatyana Japlova gibi edebiyat bilimi araştırmacılarının monografi çalışmalarıyla derinlik kazanır.

Kahramanların yazgısı, konuşmaları ve karakterlerine dair incelemeler üzerinden aktarılan gündelik yaşam ve fikirlerin süzgecinden geçen *zaman ve uzam*, usadba metninin önemli bir unsurudur. M. Bahtin tarafından önerilen kronotop kavramına karşılık gelen söz konusu zaman-uzam ilişkisi Bahtin’in “*Çocuklar ve torunlar dede ve babalarının yaşadığı yerde, aynı ortamda; aynı koruyu, aynı dereyi, aynı ıhlamur ağacını ve evi görerek yaşayacaklar*” (Bahtin, 2007: 370) sözleriyle edebiyat sahasında sanatsal bir odakla benimsenir. Bu bağlamda insan yaşamını ait olduğu eve ve bu uzamla sınırlandırılan *sevgi, doğum, ölüm, yeme-içme, yaş alma ve doğayla kurulan kopmaz ritim* gibi birkaç gerçekliğe iliştiren idil kronotopu insan imgesinin ayırt edici özelliklerinin belirlenmesinde önemli bir rol üstlenir (Bahtin, 2007: 373). Ancak her usadba için hakikî bir aile yuvası nitelmesi yapmak doğru değildir, uzamsal olarak ahenk ve mutluluk kronotopu rolünü üstlenebilen yaşam alanları soylu yuvası mitiyle özdeşleştirilebilir (Şçukin, 2007: 173). Aileye ait kültürel belleğin, yaşanmışlığı duyumsatan eşyaların sığınağı timsalindeki *ev* ve cennetle özdeşleştirilen *bahçe* özelinde sunulan mekânsal düzlemin yanı sıra, burada geçirilen zamanın yönetimi konusu da usadba sınırlarına has bir çizgide ilerler. Her bir olayın belirgin bir zaman-uzam aralığında gerçekleştiği usadba yaşantısında *zaman*, insan yaşamının, hikâyesinin – birkaç kuşağın yaşamıyla – devamlılığını ifade eder. Usadba sahiplerinin değişmesi ise zamanın varlığını hissettirerek buradaki yaşantının ritmini ve sınırını belirler. Usadba yaşantısı özelinde, bilhassa doğanın uçsuz bucaksız kuşatıcılığı içinde hızla geçen insan yaşamının daha derinden hissedildiği ifade edilir (Dmitriyeva ve Kuptsov, 2003: 50-55). Bu yaşam biçiminde izlenilen takvim, Ortodoksluk inancı gereği aile bireylerinin özel günleri ve toprak/tarla işlerini ifade eden tarihler döngüsünde oluşturulur (Glazkova, 2008: 28).

Usadba metnini tanımlayan simgeler arasındaki en kapsamlı metaforik ifade (Yuri Lotman’ın deyimiyle “metin-kod”) *bahçe*dir. Bahçe, insanın doğayla etkileşim içinde bulunduğu ideal dünyayı yaratma deneyimidir, bu nedenle hem Hristiyan hem Müslüman inancında *Aden*

bahçesi (Эдем), yani dünyadaki cennet kabul edilir (Lihaçev, 1998: 11). Zira Hristiyan kültüründe cennet imgesiyle ilişkilendirilen bahçenin öne çıkışı bir rastlantı olarak değerlendirilmez (Şçukin, 2007: 157). Rus kültüründe *cennetten bir köşe* ifadesiyle anılan usadbalara *rayki (райки, cennet)*, *bezzaboti (беззаботы, tasadan uzak)*, *otradnoye (отрадное, iç açıcı)* gibi isimler verilmesi bu algının bir göstergesidir. Bunun yanı sıra insan eliyle yapılmış olması, yabancı doğayla karşıtlığı, içine kapanık görünümü, sınırlarının olması, korunaklı oluşu ve estetik yönüyle *bahçe* kutsal metinlerde ve yazın alanında sıkça tekrarlanan bir sözcük hâline gelir. Bilim insanı Michel de Certeau, “*Cenneti kâğıda dökebilmek için, yitirmek gerekiyordu*” (De Certeau, 1992: 80) sözleriyle ağır ağır yitirilen cennet olgusuna, diğer bir ifadeyle âdeta Rus usadba kültürünün tarihine küçük bir dokunuşta bulunur. Nitekim kaybedilen duygunun yarattığı boşluk, hissedildiği ölçüde etkin bir metne dönüşür. Bu anlamda yitirilen cennetle özdeşleştirilen usadba konusu Rus edebiyatında XVIII. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıl ortalarına, bilhassa Rus göçmen edebiyatına sirayet eder. Usadba bünyesindeki bahçeyi cennet bahçesiyle karşılaştıran Mihail Lomonosov’un Tsarskoye Selo (Царское Село)’daki çarlık yerleşkesine dair eseri*; kendi yurtluğundaki yaşamından yola çıkarak Romalı şair Quintus Horatius’a öykünen Mihail Heraskov’un *Dostluğa Dair İçten Bir Arzu (Искренние желания в дружбе)* adlı eseri; Konstantin Batyuşkov’un Oleninlere ait usadbayı resmettiği *Benim Penatlarım³ (Мои Пенаты)* adlı eseri usadba metninin XVIII. yüzyıldaki seyrini ortaya koyan çalışmalar arasında yer alır.

XIX. yüzyıl Rus edebiyatını usadba kültürüyle ilişkilendiren araştırmacı Yelena Dmitriyeva, bu dönemde eserler kaleme alan yazarların (yalnızca yüzyılın erken dönemlerinde değil, demokratikleşme hareketlerinin başladığı geç dönemde de) çoğunun soylu sınıfa dâhil olduğuna dikkat çekerek aktarılan usadba yaşantısını deneyimlenmiş bir gündelik yaşam biçimi addeder. Zira bu dönem eserlerinin pek çoğu, kır yaşamının yoğun bir biçimde hissedildiği usadbalarda yazılmıştır (Dmitriyeva, 2019: 152). Bu kapsamda Aleksandr Puşkin’in *Yevgeni Onegin (Евгений Онегин)* ve *Belkin Hikâyeleri (Повести Белкина)* adlı eserlerini sıralayan Ye. Dmitriyeva’ya göre, A. Puşkin Moskova’da dünyaya gelmiş, Peterburg’da yaşamış olsa da şairin Rus toplumsal algısındaki yeri aile yurtluğunun bulunduğu *Mihaylovskoye* köyü (üç yıl sürgünde yaşadığı) ve *Boldino⁴* (kolera salgını sırasında kaldığı)’dan ayrı tutulamaz. Benzer bir biçimde Rus kültüründe soylu yuvası mitinin ortaya çıkışına vesile olan İvan Turgenyev yaşamının büyük bir bölümünü yurt dışında geçirmiş olsa da yazarın usadba yaşantısına dair hatıraları sanatının temelini oluşturmuş,

* “*Kendisine Duyulan Derin Hürmetten Dolayı Yazarından Majestelerine İthaf Olunan Oda*” (Ода, в которой Ее Величеству благодарение от сочинителя приносится за оказанную ему высочайшую милость).

³ Antik Roma mitolojisinde evi, yuvayı koruduğuna inanılan tanrı. Bk. Necatigil. 2017: 108.

⁴ Bk. Çelicateş Tepe ve İkisivri Akdemir, 2021.

annesine ait Spasskoye-Lutovinovo yurtluğu yazarın *Rudin (Рудин)*, *Soylu Yuvası (Дворянское гнездо)*, *Arefe (Накануне)* gibi eserlerinin imgesel *toposunu* belirlemiştir. Lutovinovo yurtluğu *İvan S. Turgenyev* adlı çalışmada şu sözlerle aktarılır: “*Malikânenin kırka yakın ve birbirinden farklı odası vardı; mavi, sarı, bordo renklerinde konuk ve çalışma odalarıydı bunlar (...) Bir demirhane, kümesler, taş bodrum, hamam, at ahır, iki buzhane çevreliyordu (...)Yapının sağ bölümünde malikâne sahipleri, sol bölümünde de yardımcılar, bahçivanlar, saraçlar, oda hizmetçileri...*” (Olcaı, 2005: 17). Yaşamının büyük bir kısmını Yasnaya Polyana’daki yurtluğunda geçiren Lev Tolstoy da *Savaş ve Barış (Война и мир)*, *Anna Karenina (Анна Каренина)* gibi eserlerini burada kaleme almış, anlatımında yer verdiği usadba yaşantısına dair aktarımlar, büyük ölçüde bu yurtluktan esintiler taşımıştır. “*Yasnaya Polyana’m olmadan Rusya’yı ve onunla olan bağımı dile getirmek çok güç olurdu*” (Akt.: Biryukova, 2005: 262) sözleri Tolstoy’un eviyle olan bağını ortaya koyar. Öte yandan hayat hikâyelerine bakıldığında usadba yaşantısından uzak olsalar da düşünsel bağlamda sürekli oraya dönüş yapan yazarlar da söz konusudur. Bu anlamda çocukluk yıllarını Ukrayna’da Vasilyevka yurtluğunda geçiren Nikolay Gogol, yaşamının sonraki yıllarını Moskova, Peterburg ve Avrupa üçgeninde sürdürmüş olsa da yazarın *Ölü Canlar (Мертвые души)* eserindeki mekânsal odak Çiçikov karakterinin ziyarette bulunduğu farklı usadbalar olmuştur. Usadba yaşantısından uzak bir yaşamöyküsü olan Anton Çehov ise *sağır kent* olarak anılan Taganrog’da kısıtlı imkânlarla başlayan yaşamını Moskova’ya taşımış, kaleme aldığı eserlerinin pek çoğunda, bilhassa dramaturji sanatında – *Martı (Чайка)*, *Vişne Bahçesi (Вишневый сад)*, *Vanya Dayı (Дядя Ваня)* – usadba yaşantısının içine sızmıştır (Troyat, 1987: 17). Dolayısıyla bir aidiyet simgesi olan ev nazarındaki usadba yaşantısı kimi yazarların geçmişiyile kurduğu bağın özü olarak nitelendirilebilecek derinlerde bir anlam taşıırken kimileri içinse defalarca ardına dönüp baktığı yarım kalmış bir hikâyeyi ya da cennetten bir köşe misali arzu edilen bir hayali, yaşanmamış olsa da seyredilmiş bir hikâyeyi temsil eder.

“Eski Ev” Konseptinde Bir Usadba Metni: “Asma Katlı Ev”

Anton Çehov’un edebiyat sahnesine çıkışı, Rus kültürü temelinde şekillenen usadba metninin sosyo-tarihsel eksenli değişimlere uğradığı döneme denk gelir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştirilen toprak reformunun bir sonucu olarak ortaya çıkan bu değişim sürecinde, içindeki sahipleriyle yaşlanmaya yüz tutan aile yurtluklarına, artık yaşanmaz hâle gelen odalarıyla *eski ev* olarak anılmaya başlanan pek çok usadbanın köhneleşmesine tanık olunur. Bu geçiş sürecinde usadba yaşantısının uğradığı dönüşüm, *eski ev* nitelemesini alan aile yurtluklarının yanı sıra bu kültürün bir parçası olan bahçe ve parkların da yabancı doğayla bütünleşmeye başladığı bir dönemi ifade eder. Edebî eserlerde mekânsal düzlemde kendini gösteren bu dönüşümün bir diğer ucunda bulunan geçmiş yaşamın kıymetli mirası ve geleneksel yaşantının kadim birikimi, ayakta

kalmaya direnen konak duvarlarında âdeta bu ruhu yaşatmak için mücadele verir. XIX. yüzyıl ortalarında ve sonunda eserler kaleme alan yazarlar da soylu yuvası mitinin yaklaşmakta olan kaçınılmaz sonuna kayıtsız kalmaz. Bu durumun bir yansıması olarak dönem yazınında öne çıkan melankolik, lirik almetin, nostalji odaklı bir yaklaşım ortaya koymasının yanı sıra klasik dönem usadba metni sınıflandırmasından da uzaklaşıldığını hissettirir. Tarihsel süreç dikkate alındığında XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyılın başlangıcından itibaren usadba kültüründe yeni bir dönemin söz konusu olduğu aşikârdır. Yeni sakinleriyle orta büyüklükte mülkler öne çıkmaya başlar, ilerleyen süreçte ise usadba kültürünü kısmen muhafaza eden yaşam biçimleriyle *daçalar* mekansal bir odak hâline gelir (Butova vd., 2018: 57). Bu durum, *Komedi Mi? Dram Mı? Vişne Bahçesi* başlıklı çalışmada “*Aristokrat yaşamın simgesi hâline gelen malikânelerin itibarlarını kaybetmeye başlayıp daha mütevazı ve ucuz maliyetli olan daçaların yaygınlaşması*” sözleriyle özetlenir (Günör, 2022: 503). Nitekim XIX. yüzyıl sonunda kuşakların ardılığı, insanın tarihsel esaslara kök salması gibi usadba yaşantısının temelini oluşturan dünya görüşü tüketilir ve bilhassa Anton Çehov ve Maksim Gorki’nin sanatında hissedilen daça yaşantısına dair dünya görüşü ile yer değiştirmeye başlar (Dmitriyeva ve Kuptsova, 2003: 161). Bu bağlamda bir şeyi yıkarken tekrar inşa etmeyi ifade eden yapı söküm perspektifiyle kaleme alınmış metin türleri, öncelikli olarak mizah odaklı süreli yayınlar dönemin edebiyat kanadında öne çıkan değişimin uzantısı kabul edilebilir. A. Çehov’un mizah içerikli süreli yayınlara dâhil oluşuyla ilişkili olarak, bu kapsamda basılan eserlerini inceleyen V. Şçukin, Çehov’un erken dönem eserlerindeki (182 öyküden 15’inde) olay örgüsünün usadbanın varyantı kabul edilen daça odaklı şekillenişine işaret eder. Şçukin’e göre, usadba anlatısı A. Çehov’un sanatında daça anlatısına dönüşür (Şçukin, 2007: 385). Usadba, yazarın bilhassa 1880-1890 yıllarında kaleme aldığı eserlerinde aktardığı yaşam manzarasının önemli bir parçasını oluşturur. Öte yandan Çehov’un Melihovo’daki evinden esintiler taşıyan usadba anlatısı niteliğindeki kimi eserleri, belli zaman aralıklarında yaşanan daça konseptine dair özellikleriyle dikkat çeker. Böylelikle usadba metninin Çehov’un sanat anlayışında bir evrilme sürecine girdiğinden söz edilebilir. Ye. Tryuhova’ya göre, Çehov’un 1896 yılında kaleme aldığı *Asma Katlı Ev*, odak noktasını oluşturan ev (usadba) imgesiyle yazarın usadba metni türüne en yakın eseridir (Tyuhova, 2000: 5). Eserdeki olay örgüsü bir süredir Belokurov yurtluğunda kalmakta olan ressam karakteri ve onun sık sık ziyarette bulunduğu Volçaninov ailesi üzerinden kurgulanır. Anlatıcı rolünü üstlenen ressam, Belokurov ve Şolkovka yurtluklarına dair görüşlerini, tüm durağanlığıyla taşra yaşamını ve yurtluk sakinlerinin hayata bakışını dışarıdan bir gözle aktarır. Anlatımın temelini oluşturan taşra yaşamı, usadba kültürüne dair yaşam manzaraları ile dönemin melankolik ruhunu derinden hissettirir. Bu anlamda *Asma Katlı Ev*’de sözü edilen Belokurov yurtluğu hem eskimiş görüntüsü hem buraya yalnızca bir

süreligine kalmak için yerleşen ressam karakteriyle Çehov'un sanat anlayışında öne çıkan toplumsal dönüşüme bir örnek oluşturur. Belokurov'un yurtluğunda kalan ressam, anlatımdan anlaşıldığı kadarıyla yalnızca yaz mevsimini burada geçirmek için gelmiştir. Eserde iç monolog tekniğiyle aktarılan *“İlk kez tüm yaz boyunca çalışma arzusu hissettim”* (Çehov, 1980: 93) sözleri ve anlatımın sonuç kısmında *“Eve varınca bavullarımı hazırladım ve o akşam Peterburg'a gitmek için yola çıktım. (...) Artık asma katlı evi unutmaya başladım, fakat ara sıra çalışırken, okurken ansızın, hiç sebepsiz yere penceredeki yeşil ışığı... hatırlarım...”* (1980: 97) sözleri ressam karakterinin bu yurtluk ve kır yaşamıyla kısa süreli bir bağı olduğunu ortaya koyar. Usadba'nın toprak reformu sonrasında satılıp kiralanabilir hâle getirilmesi konusu ise Belokurov ile birlikte yaşayan Lyubov İvanovna karakteri üzerinden *“Yaklaşık üç yıl önce müşterimlattan bir kanadı kiralamış, böylelikle Belokurov'la yaşamaya başlamış, görünen o ki buraya temelli yerleşmişti”* (1980: 93) sözleriyle ifade edilir. Benzer bir biçimde eserin sonuç kısmında yer alan *“Volçaninovlar'ı bir daha görmedim. Kısa bir süre önce Kırım'a seyahat ederken vagona Belokurov'a rastladım (...) Yurtluğunu satmış ve Lyubov İvanovna adına biraz daha küçüğünü almış”* (1980: 97) sözleri de dönemin toplumsal yaşamını ortaya koyan bir aktarım sunar.

Tiyatro, gar, kilise, doktor odası, bahçe, ev gibi hem taşraya hem kente dair pek çok mekân Çehov'un sanatında yer bulur. XIX. yüzyıl Rus edebiyatının ikinci yarısından itibaren usadba metniyle ilişkili olarak öne çıkan eski ev imgesi, o dönemde Rusya'da gerçekleşen toplumsal hareketliliğin bir göstergesidir. Eski ev imgesi *Asma Katlı Ev* adlı eserin giriş kısmında Belokurov yurtluğunun tasvir edildiği, *“O, bahçedeki müşterimlat binasında, bense içinde yatak olarak kullandığım genişçe bir divan, bir de üzerinde iskambil oynadığım masadan başka eşyanın bulunmadığı eski bey konağındaki büyük sütunlu salonda yaşıyordum. Burada sakin havalarda dahi eski konveksiyon bacası uğuldar, fırtına çıktığında ise ev sallanır, çatırdayıp parçalara ayrılacakmış gibi olurdu, bilhassa geceleyin on büyük pencerenin tümü ansızın şimşeklerle aydınlanınca dehşet verici olurdu”* (Çehov, 1980: 89) sözleriyle okuru bu atmosferin içine alarak anlatımın odak noktasını oluşturan ev konseptini gözler önüne serer. Eserin genel havasında hissedilen *eskimiş, yaşlanmış, mazide kalmış* gibi nitelemeler yalnızca ev üzerinden değil, *“Sağdaki eski meyve bahçesinde bir sarıasma, gönülsüzce, cılız bir sesle şarkı söylüyordu. O da yaşlı olmalıydı”* (1980: 89) sözleriyle bahçe ve kuşa atfedilen nitelemelerde ve *“Anneleri Yekaterina Pavlovna, bir zamanlar güzel olduğu kesin ama şimdilerde yaşına göre diri görünmüyor, nefes darlığı çekiyor, üzgün, dalgın görünüyordu...”* (1980: 90) sözleriyle Lida ve Jenya karakterlerinin annesini tanıtırken başvurulan aktarımda derinden hissedilir.

Asma Katlı Ev'de usadba metni türüne yakın bir anlatımın olduğu görüşü, Çehov'un sanatında hissedilen İ. Turgenyev esintisinin kaynağı

kabul edilir. Söz konusu benzerlik araştırmacı Yelena Tyuhova'nın çalışmasında Turgenyev'in *Soylu Yuvası* adlı eseri ve Çehov'un *Asma Katlı Ev*'i örneğinde *aşk* ve *ideolojik çekişmeler* odağında iki tematik çizgide ele alınır (Tyuhova, 2000: 5.). Çehov'un *Alacakaranlıkta (В сумерках)* adlı öykü derlemesini okuyan şair Aleksey Pleşçeyev'e göre ise Çehov'un sanatında belli belirsiz hissedilen Turgenyev'in gölgesi, bilhassa *Asma Katlı Ev*'de öne çıkan doğa betimlemelerinde Turgenyev'e özgü lirizmi anımsatır (Akt.: Vinogradova, 1960: 294). Etrafını kuşatan doğanın bir parçası hâline gelen şolkovka yurtluğu ve bahçesi *Asma Katlı Ev*'de şu sözlerle betimlenir: "*Hava durgun ve kapalıydı, ancak bazen ağaçların tepesinden parlak, altın rengi bir ışık huzmesi süzülerek bir örümcek ağını gökkuşağı renklerine boğuyordu. amların kokusu insana nefes aldırılmıyordu. Sonra bir ihlamur ağacı yoluna girdim. Burası da bakımsız kalmıştı; sarı yapraklar ayağımın altında hüzünle hışırdıyor, ağaçlar arasında sinsi gölgeler dolanıyordu... Ihlamur ağaçları sona erdi karşıma asma katı ve terası olan beyaz bir ev, havuzu ve yıkanma kabiniyle bir avlu, bir dizi yeşil söğüt, arkasında bir köy... (Çehov, 1980: 89).* Çehov'un şolkovka yurtluğuna dair söz konusu aktarımı, doğa betimlemeleriyle Turgenyev'i anımsatsa da burada dikkat çekilmesi gereken asıl konu, hissedilen karamsar atmosferin içinde zamana yenik düşen şolkovka yurtluğunun eskimiş görüntüsü ve khneleşimiş hâlidir. Dolayısıyla, bu eser özelinde belli karakterlerde* ne çıkan düşünsel ve ideolojik yaklaşımlar ve peyzaj aktarımlarıyla Turgenyev'i duyumsatan Çehov'un sanatı, dönemin kurallarına uygun bir biçimde usadba metnine yakın bulunsa da tüm bu benzeşimleri silikleştirecek bir biçimde klasik aktarımdan, Turgenyev'in soylu yuvasından farklı bir çizgide ilerler. Zira Çehov yapısöküm perspektifli bir usadba metni oluşturur. Diğer bir ifadeyle, genel hatlarıyla Çehov'un sanatı** usadba metni sınıflandırmasında dile getirilen özellikleri (cennet bahçesi miti, aktarımda geçmişe dönük kompozisyon, iten seven kahramanlar vb.) taşımasının yanında, bu yaşam biçimine özgü, alışıl gelmiş aylaklık ve tasanızlığı bertaraf etmeye yönelik yeni, farklı bir zamanın varlığını da derinden hissettirir. Usadba metninde ne çıkan durağan ritim *Asma Katlı Ev*'in kahramanlarından Lida Volaninova tarafından bozulur. şolkovka köyündeki yurtluklarında

* Bu düşünceden hareketle doğal, iten hâlleri ve iyi niyetiyle Çehov'un Jenya karakterinin Turgenyev'in Liza Kalitina'sını anımsattığı söylenebilir. Her iki kahraman da temiz duyguları ve özverili yaklaşımlarıyla yüceltilir.

** Yazarın *Martı (Чайка)*, *Vanya Dağı (Дядя Ваня)*, *Vişne Bahçesi (Вишневый сад)* ve *Üç Kız Kardeş (Три сестры)* gibi eserlerinde soylu yuvası mitini çağrıştıran bir aktarım söz konusudur. Bu bağlamda silikleşmeye başlayan soylu yaşamını simgeleyen *Vişne Bahçesi* bilhassa bahçenin el değiştirmesi üzerinden yaşanan toplumsal değişimi ortaya koymasına yönüyle ne çıkar. *Bahçe* bu eser özelinde yalnızca aktarılan olayların geçtiği bir mekân olarak değil, aynı zamanda eserin ontolojik süjesini, ana imgesini oluşturması anlamında da dikkat çeker.

yaşayan Lida, geniş imkânlarla sahip olmasına rağmen zemstvoya*** bağlı bir okulda öğretmenlik yapar, etrafındaki varlıklı kişileri de bu yöndeki çalışmalara destek olmaya davet eder. Eserde hem anlatıcı hem başkahraman rolünü üstlenen ressam ile Lida'nın bir tartışması sırasında Lida tarafından sarf edilen şu sözler, "Size yalnızca şunu söyleyeceğim: hiçbir şey yapmadan oturmak olmaz. Doğru, insanlığı kurtarmıyoruz, evet pek çok konuda yanılıyor da olabiliriz, fakat elimizden gelen bu ve haklıyız" (1980: 94), usadba metinlerinde rastlanmayan bir çıkış olarak dikkat çeker. Öte yandan usadba metninde öne çıkan durağan yaşam ritmi Lida'nın kız kardeşi, annesi ve ressam karakterleri üzerinden oluşturulan anlatımda açık bir biçimde Lida'nın yaşam anlayışına karşıtlık oluşturur. Anlatıcının olay örgüsü içinde farklı zamanlarda kullandığı "Kız kardeşi Misyus'un ise böyle kaygıları yoktu, o da benim gibi tüm yaşamını aylaklık ederek geçiriyordu" (1980: 91), "Sürekli bir tembelliğe mahkûm yazgımla hiç ama hiçbir şey yapmadım" (1980: 89) sözleri de bu durumu aylaklık ve tasasızlık bağlamında ortaya koyar. Anlatıcının "Manzara ressamı olmam ve tablolarımda halkın gereksinimlerini resmetmemem nedeniyle benden hoşlanmıyordu, dahası onun yürekten inandığı şeylere kayıtsız olduğumu düşünüyordu" (1980: 91) sözleri ise kahramanların hayata bakışı noktasında öne çıkan farklılığı gözler önüne serer.

Eski kitap ve dergilerin bulunduğu kütüphaneler, farklı ülkelerden getirilen eski silahlar, büstler, heykeller ve aile üyelerinin portreleriyle göz dolduran salon, aileye ait fotoğraf albümleri vb. bulunduğu çalışma odası usadba metinlerinde kültürel-tarihsel yönleriyle öne çıkarılan uzamı ifade eder. Bu noktada eski ev konsepti ile usadba metni sınıflandırmasının dışına çıkılan *Asma Katlı Ev*'de Çehov'un yine usadba kültürünün kaynağına dönüş yaptığından söz edilebilir. Nitekim eserde ressam karakterinin Volçaninovlar'ın yurtluğuna geldiği ilk gün aktarılırken "Meraklı bakışlarla beni süzdü ve fotoğraf albümüne baktığımı görünce, 'Bu amcam... Bu vaftiz babam...' diyerek bana açıklama yaptı" (1980: 91) sözleriyle aileye ait fotoğraf albümünün anlatımda yer alması bir rastlantı değildir. Benzer bir biçimde ressamın eve dönüş yolunda rastladığı eski usadbayı betimlerken söz ettiği heykeller de usadba kültürüne dair yaşam biçiminin bir uzantısı olarak anlatımın iki yerinde şu sözlerle yer bulur: "İki yanında aslan heykellerinin bulunduğu eski ama sağlam avlu kapısının önünde iki kız duruyordu" (1980: 90), "Jenya, beni uğurlamak için beklerken kıılmadan aslan heykelli avlu kapısının yanında duruyordu" (1980: 95).

Usadba yaşantısındaki zaman algısı mitsel bir öykünmeyle özdeşleştirilir; geçmişten bir şeyler hissettiren yüzü geçmişe dönük bu duygu hâli lirik kahramanı gençliğine, çocukluğuna taşırken çoğu zaman melankolik bir ruh hâli yaratır. Bu bağlamda üstte sözü edilen ressamın

*** Çarlık Rusya'sında mahalli idare organları bölge konseyi (1864-1918). Bk. Tihomirova, 2008.

hayranlıkla anlattığı usadbaya ait bahçe, içinde çam kokusunun insanı âdeta sarhoş ettiği doğanın bir parçası olarak sunulur. Bu manzara karşısında büyük bir şaşkınlık ve mutluluk duyan ressam, çocukluk yıllarındaki gibi hissettiğini şu sözlerle ifade eder: “*Bir anlığına bana ait, tanıdık bir şeyler büyüleyici bir güç hissettirdi, bu manzaranın aynını vaktiyle çocukluğumda görmüştüm sanki*” (1980: 89). Eserin genel havasında var olan melankolik bakış, yine ressam karakterinin “*Hüzünlü bir ağustos gecesiydi, hüzünlüydü çünkü daha şimdiden sonbahar kokuyordu*” (1980: 95) sözleriyle açığa vurulur. Michel de Certeau’nun *ağır ağır yitirilen cennet* ifadesine koştur bir biçimde sunulan usadbaya ait yaşam alanının yabancı doğayla bütünleşip köhneleştiği manzara, Çehov’un, ressam karakteri üzerinden aktardığı kendi gözlemi olarak düşünülebilir. Zira gördüğü manzarayı çocukluk zamanından bir anıyı aktarıyor muşçasına anlatan ressam, bir dönemi yansıtan usadba kültürünü deneyimlememiş ama gözlemlemiş bir yazar olarak Çehov’un prototipidir. Dolayısıyla *Asma Katlı Ev*, usadba kültürünün dönüşümünü temsil eden etkin bir metin kabul edilebilir.

Sonuç

Rus kültür tarihinin seyrinde önemli bir yeri olan usadba yaşantısı yüzyıllara uzanan yolculuğunda farklı dönemeçlerden geçmiş, her dönemin beraberinde getirdiği düzen sözü edilen yaşam biçimine yeni anlamlar yükleyerek bu kavramın evrilmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda XVI.-XVII. yüzyıllarda toprak sahibine ait yurtluk olarak nitelendirilen usadba, XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyıl başlangıcında soylu yurtluğu/malikânesi olarak adlandırılmış, bilhassa 1861 yılında gerçekleştirilen toprak reformu ile kaldırılan serflik düzeni usadba kültüründe yeni bir evrenin başlangıcı olmuştur. Usadbanın toplumsal yaşamdaki yeri ve üstlendiği rolün sahibinin statüsü ve çalışma durumuyla ilişkilendirildiği bu süreçte usadba kültürünü yansıtan yaşam biçimi bir taraftan düşüşe uğrarken diğer taraftan konu olduğu edebî eserlerde *usadba metni* adı altında kültürel bir olguya dönüşmüştür.

XIX. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla Rus araştırmacıların konu edindiği usadba yaşantısı; ampirik yaklaşımlar, basit betimlemeler ve saptamalardan Rus kültür tarihinde öne çıkan dönemeçleri ve bir fenomen addedilen usadbanın çok katmanlılığını anlamlandırmaya uzanan bir dizi etapta ele alınır. Bu dönemde kaleme alınmış *Mir iskusstva (Mup ucryccmea, 1899-1904)*, *Starie godı (Старые годы, 1907-1916)*, *Stolitsa i usadba (Столица и усадьба, 1913-1917)* gibi dergilerde geçmiş vurgusu yapılarak usadba yaşantısının Rus kültüründeki önemi dile getirilir. XIX. yüzyıl ortalarında ve sonunda edebiyat sahasında soylu yuvası mitiyle yer bulan bu yaşam biçiminin yaklaşmakta olan kaçınılmaz sonu dönem yazarlarının da dikkatinden kaçmaz. Bu bağlamda öne çıkan melankolik, lirik altmetinle nostalji odaklı bir yaklaşım ortaya konmasının yanı sıra klasik dönem usadba metni sınıflandırmasından da uzaklaşılır. Usadba yaşantısının özünü ifade eden değerlerin tüketilmeye başlandığı bu süreçte, yıkarken tekrar

yapmaya çalışmayı ifade eden yapısöküm odaklı bir sanat anlayışı öne çıkar. Usadba yaşantısının temelini oluşturan değerlerin daça yaşantısına dair dünya görüşüyle yer değiştirmeye başladığı söz konusu dönüşüm Anton Çehov, Maksim Gorki gibi yazarların sanatında yer bulur. Bu anlamda silikleşmeye başlayan soylu yaşamı her ne kadar Çehov'un *Vişne Bahçesi* adlı eseriyle özdeşleştirilse de klasik aktarımdan, diğer bir ifadeyle Turgenyev'in soylu yuvasından farklı bir çizgide ilerler. Çehov'un sanat anlayışı, usadba metnine en yakın eseri kabul edilen *Asma Katlı Ev*'de bu farklılığı açık bir biçimde ortaya koyar. Yapısöküm perspektifiyle kaleme alınan bu eserde betimleyici unsurlarla sunulan Şolkovka ve Belokurov yurtlukları usadba yaşantısının geldiği noktayı gözler önüne serer. Yurtlukların eskimiş görüntüsü, yeterince özen gösterilmediği için yabancı doğanın bir parçası hâline gelmiş bahçesi usadba yaşantısının değişen çehresini temsil eder. Gerek kahramanların yaşama bakışı gerekse yüzyıllara uzanan geçmişiyle usadba yaşantısının renk değiştirmeye başlaması, usadba kültürünü deneyimlememiş ama gözlemlemiş bir yazar olarak Çehov'un kalemine yansır. *Asma Katlı Ev*'de "eski ev" örtüsü altında sunulan bu manzara yalnızca gündelik yaşamın değil, kültürel unsurlarla kuşatılmış manevi değerlerin de dönüşüme uğrayışını gözler önüne serer.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Aydın, O. (2022). *Lev Gumilyov'un passionarlık kuramı ve Rus edebiyatında bir uygulama örneği: I. Petro*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Bahtin, M. M. (2007). *Voprosi literaturı i estetiki*. Moskva: Hudoj. lit.
- Biryukova, N. V. (2005). *İstoriya arhitekturi*. Moskva: İnfra-M.
- Bogdanova, O. A. (2010). "Usadebnaya kultura" v russkoy literature XIX- načala XX veka. *Sotsiokulturniy aspekt. Noviy filologičeskiy vestnik: filologičeskiy jurnal*. 2 (13), 14-26.
- Butova, İ. N. vd. (2018). *"Usadebny mir" russkoy kulturi: mif ili realnost?: kollektivnaya monografiya*. (Otv. Red.: O. V. Reş), Praga: Vědecko vydavatelské centrum "Sociosféra-CZ".
- Çehov, A. P. (1980). *Çelovek v futlyare. Povesti i rasskazi*. Moskva: Hud. Lit.
- Çelikateş Tepe H. H. – İkisivri Akdemir, D. (2021). 1830 kolera salgınında A. S. Puşkin: İlk Boldino güzü. *The Journal of Academic Social Science Studies*. Sayı: 86, 181-191.
- Dmitriyeva, Ye. Ye. - Kuptsova, O. N. (2003). *Jizn usadebnogo mifa: utraçenny i obretenny ray*. Moskva: O.G.İ.
- Dmitriyeva, Ye. Ye. (2019). Russkaya usadba: semantika, topos i hronos. *İmagologiya i komparativistika*, 11, 140-173.
- Glazkova, M. V. (2008). *Usadebny tekst" v russkoy literature vtoroy polovini XIX veka (İ. A. Gonçarov, İ. S. Turgenyev, A. A. Fet)*. avtoreferat diss. Na soisk. uçen. step. kand. filol. nauk. Moskva.

- Günör, T. (2022). Komedi mi? Dram mı? Vişne Bahçesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 62 (1), 495-509.
- İvanova, L. V. (2001). *Dvoryanskaya i kupeçeskaya selskaya usadba v Rossii XVI-XX vv.: istoričeskiye oçerki*. Moskva: Editorial URSS.
- Küçük, K. S. (2020). Köyden kente geleneksel Rus evleri. *Gelenekler Bağlamında Rus Kültürü*, (ed.: R. Şakar), 309-321, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lihaçev, D. S. (1998). *Poeziya sadov: k semantike sadovo-parkovih stiley. Sad kak tekst*. Moskva: Soglasie, OAO Tipografiya "Novosti".
- Michel de Certeau. (1992). *The mystic fable, volume one: The sixteenth and seventeenth centuries*. (trans.: M. B. Smith), Chicago: University of Chicago Press.
- Necatigil, B. (2017). *Küçük mitologya sözlüğü*. İstanbul: YKY.
- Olçay, O. (2005). *İvan S. Turgenyev*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Şçukin, V. G. (2007). Mif dvoryanskogo gnezda. Geokulturoloğičeskoe issledovanie po russkoy klassičeskoy literature. *Rossiyskiy geniy prosveščeniya*, 157-458, Moskva: ROSSPEN
- Troyat, H. (1987). *Çehov*. (çev.: V. Günyol), İstanbul: Ada Yayınları.
- Tyuhova, Ye. V. (2000). "Dvoryanskoye gnezdo" Turgenyeva i "Dom s mezoninom" Çehova. *Spasskiy vestnik*, 7, 5-13.
- Vinogradova, V. V. (Pod red.) (1960). *Literaturnoye nasledstvo. Tom 68. Çehov*. Moskva: İzd-vo. AN SSSR.
- Vyazemski, P. A. (1963). *Zapisniye knijki (1813-1848)*. Moskva: Nauka.

Elektronik Kaynaklar

- Gorodnova, L. E. (2010). Smislovoy kontinuum ponyatiya "usadba". *Analitika Kulturologii*. Вып. 2 (17),
http://www.analiculturolog.ru/journal/archive/item/195-article_7.html (Erişim: 25.12.2022).
- Osadçaya, O. (2012). *Vajneyşiyе soderjatelniye komponenti kontseptı "Dvoryanskaya usadba" i sredstva ih reprezentatsii v russkom yazıke (na materiale proizvedeniı İ. A. Bunina)*, <https://cyberleninka.ru/article/n/vazhneyshie-soderzhatelnye-komponenty-kontseptı-dvoryanskaya-usadba-i-sredstva-ih-representatsii-i-v-russkom-yazyke-na-materiale/viewer> (Erişim: 18.12.2022).
- Tihomirova, G. V. (2008). *Zemskiye reformı 1864-1917 gg. v Rossii, opıt i uroki ih organizatsionno-pravogo provedeniya*, https://new-disser.ru/_avtoreferats/01004019628.pdf (Erişim: 25.04.2023).

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.